

RÉGÉSZETI DOLGOZATOK

AZ EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZETÉBŐL

10

DISSERTATIONES ARCHAEOLOGICÆ

EX INSTITUTO ARCHAEOLOGICO
UNIVERSITATIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATA

BUDAPEST 1969

SZÁZ ÉVES AZ ARCHAEOLOGIAI ÉRTESEITŐ.

/Életrajzi vázlat./

Az elmúlt év november 15-én szinte észrevétlenül, teljes csendben ünnepelte a magyar régészet egyik fontos ünnepe: legrégibb szakközlönyünk, az Archaeologiai Értesítő születésének száz éves fordulóját. Az ünnepi dátumot csak az Archaeologiai Értesítő e napon megjelent kötetének címlapja örökíti meg: 1868-1968, és első cikkeként Fülep Ferenc írása méltatja.

Száz év nagy idő; különösen nagy egy tudományos folyóirat életében. Illő dolog tudományunk szaklapjának életéről ez évforduló alkalmával nekünk is megemlékeznünk.

Eómer Flóris az 1868. november 15-én megjelent Archaeologiai Értesítő első füzetének első oldalán "Tudnivaló" című bevezető cikkében írja meg azokat az okokat, amelyek megmagyarázzák az új archaeologiai szaklap megindítását. Megállapítható, hogy a lapot társadalmi igény és tudományos szükségesség hozta létre. A régészet eredményeinek ismertetése iránti igény, és ebben benne vannak nemcsak a régészeti emlékek, hanem az országban szerte kállódó műemlékek és a művészettörténet emlékei és kérdései is, -- /:a művészettörténetnek ekkor még egyáltalán nincs saját szaklapja, a Lyka Károly szerkesztette "Művészet" csak 1902-ben, a "Magyar Művészet" pedig csak 1925-ben indult meg:/ -- már 1859-ben az Archaeologiai Közleményeket indítja meg a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Bizottsága útján. Ez azonban csak részben elégítette ki a hozzá fűződő reményeket, mert egyes füzetek késve és "mintegy elavultan" hagyták el a sajtót. Az Akadémia Régészeti Bizottsága, hogy e kérdésben segítsen és "a hazában oly kedvezőleg emelkedő régészeti tanulmányoknak még

sikeresebb lendületet adhasson, 1868. év június 23.-án tartott VI. rendes ülésében határozá: hogy archaeologiai működésünkről és az általános mozgalomról, mely ezen tanulmányban mutatkozik, az olvasóközönség minél hamarább és minél olcsóbban értesüljön, szerkesszen előadó /:azaz Rómer Flóris:/ egy értesítőt, melynek címe "Archaeologiai Értesítő", a m. tud. Akadémia Archaeologiai Bizottságának közlönye, mely egyes időtől független félivekben, vagy ivekben, amint elégséges anyag a bizottsági jegyzőkönyvekből, rövid értekezésekből, irodalomból, könyvismertetésekéből összegyűl, azonnal kiadassék, egy helybeli könyvkereskedés által gyorsan szétküldessék." Rómer "tudnivalója" nagyon világosan megmondja, mi indította útjára az Archaeologiai Értesítőt.

Ezután munkára szólítja föl az archaeologia barátait. Ezeknek "lelkes részvételétől fog tehát függni, hogy ezen szerény lapocskából egy általános Régészeti Tárt alkossunk, hogy benne igen rövid értesítéseken kívül mindazt találjuk, ami a régiségek tudománya terén a fővárosban és vidékén történik; épenugy figyelemmel kísérje a tudományos testületek, valamint egyes felavatottak munkálkodását, gyors hirt hozzon a legújabb leletekről, a figyelemreméltó gyűjteményekről, történet ásatásokról stb. Kivonatban akarjuk közleni a bizottság levéltárát 1858, azaz a bizottság kezdete óta, hogy így azon sok valóban érdekes és az archaeologia történetéhez felvilágosító adatokat szolgáló levél és tudósítás napfényt lásson; szándékunk a bizottság rajzainak és clichéjeinek lajstromait közleni, hogy így az utóbbiak a képes népmunkákhoz mellékletekül használtathassanak; időről-időre tudományos kérdéseket is fogunk feltenni rejtélyesebb felírásokról, ismeretlenebb cimerekről és kétséges műemlékekről; és hogy vidéki barátaink könnyebben megismerkedhessenek a honi és külföldi archaeologiai irodalom terményeivel, helyel-közzel szakbeli könyvismertetéseket is adunk."

Tökéletes program egy olyan régészeti közlöny számára, mely elsősorban értesíteni akar a felmerülő régészeti kérdésekről. Ebben az értesítésben benne van a felvilágosítás, a tanítás akarása és teljesítése is. Jól magyarázza mindez a lap számára választott nevet.

Végül az "utravalót" egy lelkes kis felszólítással fejezi be a szerkesztő Rómer: "Azonban, hogy ezen ígértet meg is tarthassuk, szükséges lesz, hogy a régiségek összes barátai ernyedetlenül támogassanak, tanácsaikkal Értesítőnk belbecsét és sokoldalúságát elősegítsék. Semmi szakbeli dolgot ne gondoljanak oly csekélynek, oly értéktelennek, hogy a szerkesztőséggel ne közöljék; mert csak így lehetséges, hogy közös támogatás és felvilágosítás által tudományunkat minél inkább terjeszthessük."

Az időhöz nem kötött füzetekből 1869. július 15-ig, az első kötet lezárásáig 15 jelent meg. Mint egy bizottsági jegyzőkönyvből értesülünk, a füzeteket 500 példányban nyomták; ebből 300-at közvetlen eladásra, 200-at pedig a szerkesztőség rendelkezésére bocsátanak, hogy azokból a bizottsági tagoknak, a munkatársaknak és testületeknek, melyek tanulmányainkat kiválólag pártolják, juttassanak. Az első számból pedig a lapoknak és az olvasó közönségnek ismertetésül egyes példányok küldessenek.

Az első füzetek kissé kialakulatlan tartalmi beosztása után csakhamar kialakul az Értesítő állandó tartalmi beosztási formája. Rendszerint egy nagyobb pár lapos cikk vezet be a füzetet, ásatási eredményekről, vagy műemlékekről, esetleg elméleti kérdésekről. Következik kimerítő beszámoló az archaeologiai bizottság üléséről, következik archaeologiai levelek és leletek tárgyalása, egyveleg -- apró tudósítások mindenfelől, végül bibliográfia, és könyvismertetések. Ez az alapanyag néha bővül, de nagy általánosságban ezt a sé-

mát követi. Különösen változatos az archaeologiai levelek rovata, mely változtatva hol régészeti tárgyakat ismertet, hol elméleti szak-kérdéseket tesz fel, hol valaminő műemléket is, nem mulasztván el figyelmeztetni annak tönkremenő állapotára, gyors segítséget kérve annak megmentésére. Mindmegannyi pusztában elhangzó szó volt ez, hiszen csak 1872-ben hangzik el először szó törvényben műemlékekről, a Műemlékek Országos Bizottságának felállításáról csak 1878-ban történt intézkedés. Közben itt-ott találunk beszámolót a Magyar Nemzeti Múzeum Erem- és Régiségtárának gyarapodásáról, külföldi utazásokról, külföldi régészeti tevékenység eredményeinek ismertetéséről. De felvetődnek muzeologiai problémák is, például a hamisítások kérdése, stb. A szerkesztő igyekszik folyóiratának tartalmát minél színesebbé és érdekesebbé tenni.

Rómer öt évig áll az Értesítő élén, azután súlyos elfoglaltsága miatt mely reá egyetemi tanársága és a Nemzeti Múzeum Erem- és Régiségtárának igazgatása révén hárul, átadja a szerkesztés munkáját Henszlmann Imrének, aki azonban csak egy évig szerkeszti maga az Értesítőt és előbb Geduly Ferencet, majd Ortway Tivadart egy-egy évre, majd Nyáry Albertet veszi három évre szerkesztőtársának, végül pedig Pulszky Károlyt. S ekkor lemond a szerkesztésről, mely most már a nagyműveltségű, kiváló művészettörténészre, Pulszky Károlyra marad. Ezzel záródik az Archaeologiai Értesítő tizennégy kötetből álló régi folyama, hogy helyet adjon a nagyobb formátumu új folyamnak Pulszky Károly szerkesztése alatt, aki 1884-ig bezárólag szerkeszti az Értesítőt. Közben 1878-ban megalakul az Országos Magyar Régészeti és Embertani Társulat, mely közlönyéül szintén az Értesítőt választja. Ez azt jelenti, hogy a folyóirat előállítási költségeihez évről-évre bizonyos összeggel járul hozzá. Ez időtől kezdve a Társulat üléseiről is többé-kevésbé rendszeresen közöl az Értesítő beszámolót, a titkári jelentéseket és a pénztári beszámolókat évről-évre

közli. A lap belső tartalma nagyjából azonos marad rovatai beosztásában.

1885-ben új szerkesztő kerül a lap élére: Hampel József, aki haláláig 1913-ig szerkesztette és irányította az Archaeologiai Értesítőt, amely most már rendszeresen évenként öt füzetben jelenik meg pontos időben. A lap belső beosztása is megváltozik és kezdeti ingadozások után általában a következő rovatokat tartalmazza: fő cikkeként "Emlékek és leletek" ismertetése, archaeologiai kutatások külföldön, levelezés, irodalmi recenziók, hivatalos közlés a Régészeti Társulat működéséről, könyvészet /:a hazánkban és külföldön megjelent szakművek válogatott jegyzéke:/, különfélék, múzeumok és társulatok működéséről szóló rövid híradások. E rovatok nem mindegyike szerepel minden füzetben, kivéve az "emlékek és leletek" rovatát, mely kétségtelenül füzetről-füzetre a lap súlypontját alkotta. Meg kell említenem, hogy a régi folyamánál és az új folyamánál is találkozunk elég gondosan szerkesztett indexekkel. Hampel szigorú szerkesztő volt. Az Érem- és Régiségtár dolgozóitól elvárta, hogy tanulmányaikkal és cikkeikkel támogassák az Értesítőt és főleg, hogy ezek beadásának határidejét pontosan tartsák be. /:Hekler Antal és Supka Géza közlése.:/ A folyóiratnak a tekintélye a külföldön is nőtt, ellenére annak, hogy cikkei csak magyar nyelven jelentek meg. Egyes cikkei ugyan napvilágot láttak idegen nyelven is az "Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn" című folyóiratban.

1913-ban Hampel halála után Nagy Géza vette át az Értesítő szerkesztését. Nagy lépés történt ekkor európai hírnevének erősítésére, cikkei vagy német, vagy francia, vagy angol nyelven is megjelennek, tehát külföld számára érthetőkké, követhetőkké, ismertekké váltak. Sajnos Nagy Gézát 1915-ben elragadta a halál s ekkor a szerkesztést az Érem- és Régiségtár igazgatójára, Varju Elemérre bízta. Csak megemlítem,

hogy mindeddig az Értesítő fizette a benne megjelent cikket ivenként 80 aranykoronával. Varju megváltoztatja az Értesítő megjelenési formáját és belső beosztását. A megjelenési forma két kötetben jelentkezik, a fontosabb dolgozatokat német nyelven is közli, míg a főrovatok nála: dolgozatok és közlemények, vegyesek, megemlékezés, szemle, könyvismertetések. Az első Varju szerkesztésében megjelent kötetek alatt következett be az "őszirózsás forradalom", majd a Tanácsköztársaság időszaka, és ekkor, majd a közvetlenül ezek után következő időben az Értesítő szerkesztésében zavar állott be. Az 1918-1922 közötti időben mindössze két vékony, inkább füzetnek nevezhető kötet jelent meg az Értesítőből. Az Akadémia elvesztette jövedelmeit, a Régészeti Társulatnak egész megtakarított tőkéjét hadikölcsön kötvényekbe fektették és az elveszett. Az Értesítő létét tehát nagy veszedelem fenyegette, és ez a helyzet csak lassan javult meg. Akkor azonban, midőn már nem fenyegette az Értesítőt a megsemmisülés veszedelme és megjelenése biztosítottnak látszott, nem tudni miért, Varju Elemér huzta-halasztotta a szerkesztés munkáját és ezzel a folyóirat újbóli megjelenését. Az Akadémia Régészeti Bizottságában mind több sürgető felszólalás követelte az Értesítő minél előbb való megjelenését, azonban hiába. Végül is a Régészeti Bizottság elvette Varju Elemértől a szerkesztés jogát. Hekler Antal egyetemi tanárt bízták meg a szerkesztéssel, aki 1923-1926-ra szóló kötet megjelentetésével újra megindította az Archaeologiai Értesítőt. Hekler előtt a Német Archaeologiai Intézet "Jahrbuch"-ja lebegett példa és minta gyanánt és ettől kezdve különböző terjedelmű kötetekben évenként jelent meg évkönyvszerűen az Értesítő. Belső tartalma így alakult: fő cikkek, kisebb közlemények, könyvismertetések, kivonatok idegen /:német:/ nyelven. Szerkesztésében a régészet mellett szinte egyforma helyet kapott

a művészettörténet is, melynek területéről eddig is bő számban jelentek meg az Értesítőben dolgozatok. Heklernek szerkesztésénél ezt talán magyarázza az, hogy az egyetemen a művészettörténet professzora volt és ennek az Értesítőben is kifejezést iparkodott adni. Már 1916-tól ingyen irt minden munkatárs az Értesítőben, örülnünk kellett, hogy volt hely, ahol dolgozatainkat megjelentethettük.

Heklernek 1940-ben bekövetkezett váratlan halála után a szerkesztés alatt álló kötetet Láng Nándor bocsátotta utjára. Ezután a szerkesztés munkája Alföldi András egyetemi tanárra hárult. Sajnos a világháború zavarokat okozott az Értesítő megjelenésében is, majd szerkesztője Alföldi András távozott külföldre, 1947-ben. Az 1946-1948 évekre szóló kötetet Láng Nándor szerkesztette végleges formába. Ezután két évig Szilágyi János volt az Értesítő felelős szerkesztője. 1951-től kezdve időről-időre megújuló bizottság vette át az Értesítő szerkesztését és irányítását és pedig, mint-hogy megindult a Művészettörténeti Értesítő, tisztán régészeti tartalommal. Innen kezdve már jobbára mindenki előtt ismeretes az Archaeologiai Értesítő élete, belső beosztása, sőt tartalma, erről tehát most nem tartjuk szükségesnek beszámolni.

Végigtekintettünk az Értesítő száz éves életének rövidre summázott menetén. Pascal munkájában mondja, hogy "a múlt és jelen kezünkben lévő eszközök, a cél a jövő". Az Archaeologiai Értesítő jövője az archaeologusok mai nemzedékén áll. Támogatni kell tehát minden tehetségünkkel, szeresük mint egy személyben őst és jóbarátot, mely lapjain őrzi számunkra tudományunk száz éves történetének is jókora részét, az elődök és a mi munkánkat is.

Oroszlán Zoltán

/Jegyzet: A cikk előadásként elhangzott a Magyar Régészeti, Művészettörténeti és Eremitani Társulat 1959. január 29-én tartott évi rendes közgyűlésén./